

AZ ORVOSTUDOMÁNY TÖRTÉNETE

Korányi Sándor Emlékelőadás, elhangzott a Magyar Nephrologia Emléknapján a Nemzeti Sírkertben, 2017. április 12-én.

A beteg élet nyelve és Korányi filozófiája – a *circulus vitiosus* hatása és jelenléte

A mostani megemlékezés olyan múlt századi orvosról szól, akinek munkássága alapvetően határozta meg a magyar orvoslást.

76 éve halt meg e napon *Korányi Sándor* báró, belorvos, egyetemi tanár, az MTA tagja, egyik legkimagaslóbb orvostudósunk. Oklevelét Budapesten, 1888-ban szerezte, 1900-tól kinevezett tanár, 1908-tól pedig a belorvostan nyilvános, rendes tanára. 1927-től a budapesti egyetem orvoskara képviselőjében felsőházi tag.

Korányi a modern veseélettan és vesekórtan nemzetközileg elismert egyik megalapítója; a veseelégtelenség fogalmát ő határozta meg elsőként, és vezette be az annak megállapítására alkalmas vizsgálóeljárást, a vér és a vizelet fagyáspontcsökkenésének mérését. Ezzel megszilárdította a funkcionális szemléletet. Egyike az elsőeknek, akik fizikai-kémiai módszereket alkalmaztak az orvostanban. A vesebetegségek gyógyítása terén is alapvető tevékenységet végzett. Az öregedés lényegére vonatkozó megállapításai még jelenleg is időszerűek.

Igen jelentősek szemléleti művei. Minden misztikum és az újfajta homeopátia ellen is határozott állást foglalt. A szigorú kauzalitás híve volt. Szociális felfogását jellemzi, hogy a tuberkulózis nagy megbetegedési arányszámát a lakosság akkori rossz életviszonyaival magyarázta. Igen jelentős iskolát nevelt fel, a később vezető belorvosok többsége az ő tanítványa volt.

A 19. század végére az orvostudományban mindinkább érvényre jutott az a felfogás, hogy az ember egészségi állapotát elsősorban szervezetének működéséből lehet megítélni. Korányi mondta ki, hogy bármilyen fontos is az anatómiai diagnózis, a döntő mégiscsak az, hogy a szervezet kompenzációs mechanizmusa mennyire képes eleget tenni alapvető feladatainak. A természettudományok fejlődésével lehetővé vált a funkcionális orvosi szemlélet és a pontos kémiai-fizikai meghatározások összekapcsolása az elemzésben, a diagnosztizálásban és a gyógyításban. Ennek az irányzatnak Magyarországon Korányi Sándor lett a legkiválóbb képviselője.

Korányi Sándor fényes példa, hogy egy szellemi alkat miként talál rá arra a darab természetre, melyet csak ő közelíthet meg, és az érdeklődés új formái hogy bővíti ki ismereteinket. Van valami egy tudós természete és elmélete közt, amit előelméletnek lehetne nevezni. A tényekbe még nem kapaszkodott bele, de már felismerhető rajta az elmélet dinamikai váza, mint egy mértani alakban a kristályosodás szelleme. Korányi Sándor azért nagy tudós, mert előelméletei termékenyítőek, felfedezései már csak a magától értetődő adói annak, amellyel a természet ezeknek az előelméleteknek hódol.

A 19. század orvostudománya a kórbonctanra épül. A beteget megfigyelik, betegsége feltűnő adatait kórtörténetbe foglalják, és miután meghal, szervezetét átkutatják, sorozatos metszetekben feldolgozzák. Tüneteihez, melyeket a klinikus észlel, felkeresik a bonctani jeleket, klinikus és kórboncnok összeülnek, a betegség kettős könyvvitelében az egyik oldalon az elváltozott szerv lesz, a másik oldalon az észlelt tünet.

Az asszociációs lélektanhoz hasonlítható kórbonctani iránynak megvolt az az érdeme, hogy a beteg szervet pontosan leírta, tünet és szervi elváltozás közt párhuzamot állított fel. Ezt a párhuzamot azonban meghagyta párhuzamnak, a két paralel vonal közt a széles, fehér zónát nem tudta eltüntetni. A vesehám elfajult, a bőr alatt vizenyő van; kórbonctani lelet és klinikai tünet összetartozik, de összetartozásuk csak időbeli párhuzam: nem jellemzi a betegséget.

A tünet túl magasán van, a kórbonctani elváltozás túl mélyen. A kettő közti hézagot tölti ki a beteg élet, mely, ha bonctani elváltozásokból indul is ki, maga is elváltozásokat csinál, és nagyon előre kell haladnia, hogy szemléletünk szintje alól tünetként felmerüljön.

A 19. század tudósa egyszerűen nem méltatta figyelemre a szervi elváltozás és tünet közt a beteg élet bonyolult

zónáját. Ez a tudomány, mely az elmebajok magyarázatát is a görcső alatt kereste, visszautasított minden kutatást, amely nem az anyagra vonatkozott. Csak az okot kereste, és az ok csak az anyagban lehetett.

Pedig a betegségnek az életműködés a nyelve, és a folyamatok láncszemei a mondatai.

Még akkor is, ha a kezdeti ok az anyagban van, a jelenség csak itt érthető meg. Az akkori orvostudomány azonban naiv, rámenő tudomány volt, amely nem akart a folyamatoknak ezzel a bonyolult dialektikájával bíbelődni. Kiesett figyelme köréből, nem volt rá előelmélete. Hogy a tudomány hozzájuk férhessen, olyan emberekre volt szükség, akiket általános műveltségük, más tájakon megtornáztatott eszük új előelméleteket állított az orvostudomány elé. Ezek közt az úttörők közt a legnagyobbak közé tartozik Korányi Sándor.

Korányi filozófustermesztet. Filozófus az, aki a részletet az egész felől látja, akiben minden új tény az egész gondlattenger hullámvázát indítja meg. Korányinak azonban az élet egyvalami. Szoros belső milió, mely a szerveket az élet nagy egységében mossa össze.

Átfogó koncepciói is voltak: a szabályozó mechanizmusok korrelációja, például melynek keretében a circulus vitiosusok szerepét dolgozta ki a szervezet történéseiben. A betegség neki nem egy bonctani tény következménye volt, hanem bonctani vagy más okból megindult circulus vitiosusa az életfolyamatoknak, melyben egyik folyamat megromlása önmaga okát súlyosbítja, vagy egy másik folyamatot ránt circulus vitiosusba.

Ő az, aki orvosi irodalmunknak talán legemelkedettebb dolgozatát írta a szervezet circulus vitiosusairól. Ha a szív működés gyengül, a szervezet oxigénellátása tökéletlenebb; de mivel a szív is a szervezet része, a szívet tápláló vérerek is kevesebb oxigént kapnak; a szív működés tehát még rosszabb lesz, és hanyatlása tovább gyengíti magát a szívet.

A bonctani elváltozáson lehet vagy nem lehet segíteni, de hogy a folyamatoknak ebbe az egymást rontó örvényébe bele tudunk-e avatkozni, az attól függ, hogy át tudjuk-e őket tekinteni. Korányi ennek az áttekintésnek a művésze. Mint egy sakkozó lépése várható következményeit tíz vagy húsz húzáson át, úgy látja ő egy életfolyamat megbillenése mögött a felcikázó élettani módosulásokat: a belső milió leszakadó rugóit.

Ő maga is belekerült a filozófia fölfelé vivő circulus vitiosusába, filozófiai hajlamai terelték a vese kórtana felé, és a vesekórtan még jobban belehajtotta az általános élettanba, s azon át a filozófiába.

Ha Korányi tudományos érdemeinek lényegét röviden akarnók összefoglalni, azt mondhatnánk, hogy Korányi Sándor a fizika, kémia módszereinek alkalmazásával, a kórtani gondolkodásmóddal a funkcionális patológia megalapozója és kifejlesztője.

A vesebajok funkcionális patológiája és terápiája klinikai előadásokban című, az egész világon elismert monográfiáját magyarra Hetényi Géza fordította. 1930-ban jelent meg a Magyar Orvosi Könyvkiadó kiadásában, huszonnégy klinikai előadásban tárgyalja a témát, ismertetve a Korányi-

iskola kiterjedt munkásságát és mindazt, amit 35 év alatt Korányi Sándor és tanítványai a vese patológia terén alkottak.

Elolvasása ma is gyönyörűség és rendkívül tanulságos. Egy kutató, gondolkodó, ötletekben gazdag és egyben a szintézis képességével megáldott pompás agyvelő terméke; az orvostudomány, a belgyógyászat maradandó klasszikus alkotása.

A gyógyító ember iskolateremtő is volt. Mi a Korányi-iskola lényege? Korányi Sándort idézve az iskola közönség, melynek gondolatai közös gondolatok, munkái közös munkák. E véleménnyel szemben azt gondoljuk, hogy az iskola lényegét mégis a vezető egyénisége adja meg. Nem kétséges, hogy az iskolának mindig voltak kiemelkedő tagjai, olyanok, akik maguk is képesek lettek volna iskola alakítására, az iskolák átlaga azonban nem ilyen. Azt is gondolhatjuk, hogy az iskola lényege egy bizonyos tudományos téma eredményes művelése. Kétségtelen, hogy a Korányi-iskola fő területe a vese kutatása, de bármikor vesszük szemügyre a Korányi-klinikát, azt látjuk, hogy tagjainak jelentékeny része a vesétől független kérdéseken dolgozott.

Talán nem is a téma, hanem a téma feldolgozásának módja az iskola lényege. A Korányi Sándorral elindult funkcionális irány, az alaptudományok felhasználása, a kórtani gondolkodásmód, a kísérletezés a belklinikán, a betegágy mellett kialakult cél élettani, kórtani kísérletek s gyakran állatkísérletek útján történő elérése és az eredmények felhasználása megint csak a kórteremben; talán ez az iskola lényege. Egy bizonyos gondolkodásmód, egy bizonyos szemlélet.

Rusznay István a Korányi-iskola jellemzőit három dologban foglalta össze: „A funkcionális szemlélet, az alaptudományok eredményeinek beépítése a klinikumba és az orvosi tevékenység egyfajta humanizmusa.”

Ezt kell az utódoknak továbbvinniük és átadniuk a Korányi-örökségből, és ez az, amit szerettem volna én is megtanulni és megőrizni 40 évnyi orvosi tevékenységemben.

prof. dr. Kiss István

tanszéki csoportvezető egyetemi tanár,
részfelvezető, orvos-igazgató;

Geriátriai Tanszéki Csoport, Semmelweis Egyetem,
Nephrologia-Hypertonia Profil és Aktív Geriátriai
Részleg, Szent Imre Egyetemi Oktatókórház,
1. Sz. Dialízisközpont, B.Braun Avitum Magyarország
Dialízis Hálózat

AJÁNLOTT IRODALOM:

- Birtalan Gy.* Európai orvoslás az újkorban (1640–1920)
Németh L. Életmű szilánkokban. Tanulmányok, kritikák, vallomások. Digitális Irodalmi Akadémia ©Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2016.
Németh L. Korányi Sándor. *Ponticulus Hungaricus* 1999;III(8).
Németh L. Európai utas. Tanulmányok. Budapest: Magvető Könyvkiadó – Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973. p. 585–90.
Magyar I. Korányi Sándor. A múlt magyar tudósai. Budapest: Akadémiai Könyvkiadó; 1970.